

TRAGÉDIA NA ZÁMKU MAYERLING
A ZÁNİK DYNASTIE HABSBUROVCOV

SÚMRAK

MONARCHIE

GREG KING A PENNY WILSONOVÁ

TATRAN

SÚMRAK
MONARCHIE

SÚMRAK MONARCHIE

TRAGÉDIA NA ZÁMKU MAYERLING
A KONIEC DYNASTIE HABSBURGOVCOV

GREG KING A PENNY WILSONOVÁ

TATRAN

Z anglického originálu Greg King and Penny Wilson: TWILIGHT OF EMPIRE:
The Tragedy at Mayerling and the End of the Habsburgs,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve St. Martin's Press, USA 2017,
preložila Katarína Jusková.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2018 ako 5185. publikácia.

Vydanie I.

Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval Peter Zentko.

Zodpovedná redaktorka Anna Šikulová

Jazyková redaktorka Marta Bábiková

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba AldoDesign, Bratislava

Vytlačila CPI Moravia Books, Pohořelice.

Preklad diela finančne podporil Literárny fond.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved.

Published by arrangement with St. Martin's Press

Text Copyright © 2017 by Greg King and Penny Wilson

Translation © Katarína Jusková 2018

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2018

ISBN 978-80-222-0963-2

Sue Woolmansovej

OSOBY A OBSADENIE

HABSBURGOVCI A ICH KRÁLOVSKÍ PRÍBUZNÍ

František Jozef I., rakúsko-uhorský cisár (Kaiser von Österreich-Ungarn), narodený 18. augusta 1830, zomrel 21. novembra 1916; vládol v rokoch 1848 až 1916; Rudolfov otec

Alžbeta, rakúsko-uhorská cisárovná (Kaiserin von Österreich-Ungarn), „Sisi“, narodená 24. decembra 1837 ako vojvodkyňa Alžbeta v Bavorsku, 24. apríla 1854 sa vydala za cisára Františka Jozefa I., zavraždená 10. septembra 1898 v Ženeve; Rudolfova matka

Rudolf, korunný princ, rakúsko-uhorský arcivojvoda (Kronprinz und Erzherzog von Österreich-Ungarn), dedič trónu (Thronfolger), narodený 21. augusta 1858, oženil sa s princeznou Štefániou Belgickou 10. mája 1881, zomrel 30. januára 1889 v Mayerlingu

Štefánia, korunná princezná, rakúsko-uhorská arcivojvodkyňa, narodená 21. mája 1864 ako princezná Štefánia Belgická, za korunného princa Rudolfa sa vydala 10. mája 1881; 22. marca 1900 sa vydala za maďarského grófa Eleméra Lónyaya de Nagy-Lónyay és Vásárosnamény, zomrela 23. augusta 1945; Rudolfova manželka

Alžbeta, arcivojvodkyňa rakúsko-uhorská, „Erzsi“, narodená 2. septembra 1883, vydala sa za knieža Ota Werianda von Windisch-Grätz v roku 1902, zomrela 16. marca 1963; Rudolfova dcéra

Gizela, arcivojvodkyňa rakúsko-uhorská, narodená 12. júla 1856, vydala sa za princa Leopolda Bavorského roku 1873, zomrela 27. júla 1932; Rudolfova sestra

Mária Valéria, arcivojvodkyňa rakúsko-uhorská, narodená 22. apríla 1868, vydala sa za arcivojvodu Františka Salvátora roku 1890, zomrela 6. septembra 1924; Rudolfova sestra

Žofia, arcivojvodkyňa rakúsko-uhorská, narodená roku 1805 ako princezná Žofia Bavorská, vydala sa za arcivojvodu Františka Karola, zomrela v roku 1872; Rudolfova stará mama z otcovej strany

Karol I., cisár rakúsko-uhorský, narodený roku 1887, v roku 1911 sa oženil s princeznou Zitou Bourbonskou-Parmskou, vládol v rokoch 1916 až 1918, zomrel roku 1922; Rudolfov bratanec z druhého kolena

Zita, rakúska cisárovná, narodená roku 1892 ako princezná bourbonsko-parmská, zomrela roku 1989

Albrecht, arcivojvoda rakúsko-uhorský, vojvoda tššnsky, narodený roku 1817, zomrel roku 1895; generálny inšpektor cisárskych a kráľovských ozbrojených síl; Rudolfov prastrýko

Ferdinand IV., veľkvojvoda toskánsky, narodený roku 1835, zomrel roku 1908, vládol v rokoch 1859 až 1860

Ján Salvátor, arcivojvoda, narodený roku 1852, najmladší syn veľkvojvodu Ferdinanda IV. Toskánskeho, v roku 1889 sa zriekol všetkých titulov a prijal meno Ján z Orthu, roku 1891 zmizol na mori, Rudolfov vzdialený bratanec

Leopold Salvátor, najstarší syn veľkvojvodu Ferdinanda IV. Toskánskeho, narodil sa v roku 1868, v roku 1902 sa vzdal všetkých titulov a prijal meno Leopold Wölfling, zomrel roku 1935; Rudolfov vzdialený bratanec

Lujza, arcivojvodkyňa, narodená roku 1870, dcéra veľkvojvodu Ferdinanda IV. Toskánskeho, roku 1891 sa vydala za princa Friedricha Augusta Saského (neskôr korunného saského princa), rozviedla sa v roku 1903, zomrela roku 1947; Rudolfova vzdialená sesternica

Miguel, vojvoda z Braganzy, narodený roku 1853, zomrel roku 1927; vdovec po Rudolfovej sesternici kňažnej Alžbete von Thurn und Taxis, mal pomer s Mary Vetserovou

Filip, princ sasko-cobursko-gothajský, narodil sa roku 1844, oženil sa s princeznou Lujzou Belgickou v roku 1875, rozviedol sa v roku 1906, zomrel v roku 1921; Rudolfov švagor

Lujza, princezná sasko-cobursko-gothajská, narodila sa roku 1858 ako princezná Lujza Belgická, roku 1875 sa vydala za princa Filipa zo Sasko-Coburska a Gothy, rozviedla sa v roku 1906, zomrela roku 1924; Rudolfova švagriná

Mária, grófka Larischová, narodená roku 1858 ako grófka Mária von Wallersee, roku 1877 sa vydala za grófa Georga von Larisch, zomrela roku 1940; Rudolfova sesternica

VETSEROVCI A BALTAZZIOVCI

Albín, barón von Vetsera (Freiherr von Vetsera), narodený 28. februára 1825, oženil sa 2. apríla 1864 s Helenou Baltazziovou, zomrel v Káhire 14. novembra 1887; 24. marca 1867 dostal Leopoldov rad a bol povýšený do dedičného rytierskeho stavu; 2. októbra 1869 mu udelili cisársky Rad svätého Štefana; 30. januára 1870 ho vymenovali za dedičného ríšskeho baróna; Marin otec

Helena von Vetsera, narodená 25. mája 1847 v Marseille, dcéra bankára Theodora Baltazziho a jeho druhej manželky Elizy Sarrellovej; vydala sa za Albína Vetseru 2. apríla 1864, zomrela 1. februára 1925; Marina matka

Ladislav von Vetsera, narodený 1865, zomrel 8. decembra 1881 pri požari v divadle Ringtheater; Marin brat

Johanna Vetserová, „Hanna“, narodená 25. mája 1868 v Konštantínopole, zomrela 28. februára 1901; Marina sestra

Marie Alexandrine von Vetsera, Mary Vetserová, narodená 19. marca 1871, zomrela 30. januára 1889 v Mayerlingu

Franz von Vetsera, „Feri“, narodený 29. novembra 1872, zomrel v bitke pri Kolki v Rusku 22. októbra 1915; Marin brat

Baltazziová, Elizabeth, narodená 1842, vydala sa za Alberta Llewelyna Nugenta, tretieho baróna Nugenta, zomrela roku 1889; Marina teta

Baltazziová, Marie Virginie, narodená roku 1848, vydala sa roku 1875 za Otta, grófa von Stockau, zomrela roku 1927; Marina teta

Baltazzi, Alexander, narodený roku 1850, zomrel roku 1914; Marin strýko

Baltazzi, Hector, narodený roku 1851, zomrel roku 1916; Marin strýko

Baltazzi, Aristides, narodený roku 1853, zomrel roku 1914; Marin strýko

Baltazziová, Eveline, narodená roku 1854, vydala sa roku 1872 za Georga, grófa von Stockau, zomrela roku 1901; Marina teta

Baltazzi, Heinrich, narodený roku 1858, zomrel roku 1929; Marin strýko

DVORANIA

Auchenthaler, doktor Franz, dvorný lekár jeho veličenstva (Leib-und Hofartzt Seiner Majestät), narodený roku 1840, zomrel roku 1913

Bombelles, viceadmirál gróf Karl von, hlavný hofmajster na Rudolfovom dvore (Obersthofmeister), narodený roku 1832, zomrel roku 1889

Bratfisch, Josef, narodený roku 1847, zomrel roku 1892; Rudolfov obľúbený fiakrista

Ferenczyová, Ida von, narodená roku 1839, zomrela roku 1928; predčitateľka cisárovnej Alžbety

Fritsche, poručík Viktor von, narodený roku 1857, zomrel roku 1945, tajomník sekretariátu korunného princa (Sekretär dem Sekretariat des Kronprinzen)

Gondrecourt, generálmajor gróf Leopold, narodený roku 1816, zomrel roku 1888; Rudolfov vojenský vychovávateľ, neskôr ho nahradil Latour von Thurmberg

Latour von Thurmberg, plukovník Josef, narodený roku 1820, zomrel roku 1903; Rudolfov vychovávateľ

Loschek, Johann, narodený roku 1845, zomrel roku 1932; dverník (Saaltürhüter) a príležitostný Rudolfov komorník (Kammerdiener)

Slatin, doktor Heinrich, narodený roku 1855, zomrel roku 1929, dvorný sekretár (Hofsekretär), viedol sedemčlennú komisiu, ktorá vyšetrovala okolnosti Rudolfovej smrti v Mayerlingu

Widerhofer, doktor Hermann, narodený roku 1832, zomrel roku 1901; dvorný lekár (Hofarzt) a osobný lekár korunného princa (Leibarzt des Kronprinzen)

ZÚČASTNENÉ OSOBY

Casparová, Marie, „Mitzi“, narodená roku 1864, zomrela roku 1907; Rudolfova milenka

Hoyos-Spritzenstein (Hoyos), gróf Josef, „Josl“, narodený roku 1839, zomrel roku 1899; Rudolfov druh na poľovačkách, prítomný v Mayerlingu

Jahodová, Agnes, komorná Mary Vetserovej

Schrattová, Katarína, narodená roku 1853, zomrela roku 1940; herečka v Burgtheatri, milenka Františka Jozefa

Szeps, Moritz, narodený roku 1835, zomrel roku 1902; vydavateľ *Neues Wiener Tagblatt* a *Wiener Tagblatt*, Rudolfov priateľ a dôverník

Tobiasová, Hermína, narodená roku 1865, zomrela roku 1929; Marina učiteľka hry na klavíri a priateľka

Károlyi, gróf István, „Pista“, narodený roku 1845, zomrel roku 1907; člen Uhorského parlamentu a zástanca maďarskej nezávislosti

Krauss, barón Franz von, narodený roku 1840, zomrel roku 1919; náčelník viedenskej polície (Polizeipräsident) v roku 1889

Szögény-Marich, Ladislaus von, narodený roku 1840, zomrel roku 1916; sekčný šéf ministerstva zahraničných vecí pre Uhorsko, vykonávateľ Rudolfovho závetu

Taaffe, gróf Eduard von, narodený roku 1833, zomrel roku 1895; rakúsky predseda vlády (Österreichs Ministerpräsident)

Tisza, Kálmán von, narodený roku 1830, zomrel roku 1902; uhorský predseda vlády, vodca liberálnej strany

PRVÁ ČASŤ

ÚVOD

27. JANUÁRA 1889

V ten nedelný večer zahaľoval Viedeň trblietavý závoj temnoty. Nadýchané ružovo-sivé oblaky zasýpali štedrou snehovou pokrývkou širokú Ringstrasse, zakrývali ľahkou bielou perinou červené škridlóvé strechy stredovekých budov aj ich imponantné barokové, novorenesančné a novoklasicistické priečelia. Sliepňavé plynové pouličné lampy z kovaného železa obostierala mátožná svätožiara, keď kone s fúčaním a odfrkovaním klusali po uliciach lemovaných lipovými alejami oholenými zimou. Viedeň, matne fosforeskujúca pod pláštom zvráteného bieleho prachu, vyzerala v jantárovom svite januárovej noci ako pravé kozmopolitné centrum veľkého hrdého impéria.

Na začiatku roka 1889 boli európske kráľovské rodiny na vrchole moci, tešili sa najväčšiemu vplyvu a vážnosti. Od Tichého oceánu oblizujúceho sibírske brehy až po Stredozemné more, od studených škandinávskych fjordov až po vody Atlantiku obmývajúce brehy Írska vládli vo veľkých aj malých krajinách cári, králi, sultáni, cisári, veľkovojevodovia a kniežatá, spojení putom dynastických manželských zväzkov a spoločnými privilégiami. Doktorí dosiaľ lipli na absolutistických pojmoch autokratickej moci, no dokonca i tí, čo boli neskôr nútení zmieriť sa so zavedením ústavy a rozkolísaného parlamentu, boli v kútku duše presvedčení o božských právach vladárov.

Platilo to aj pre Viedeň, cisársku metropolu hrdej habsburskej dynastie. Bolo to mesto prehnanej štylizovanosti a teatrálnej ilúzie: mesto rokokových palácov, presladených zákuskov, kávy so štedrými kopčekmi šľahačky a šviháckych dôstojníkov vykrúčajúcich dámy v bielych rukavičkách v nekonečnom víre Straussových valčíkov.

Paláce aj promenády, katedrály a námestia vydláždené mačacími hlavami, to všetko nevtieravo privolávalo slávnú minulosť; fasády s arkádami chránili vstup do tanečných sál, kde sa svetlá rozložené hranolmi krištálových lustrov odrážali v sýtočervených, bielych a zlatých odleskoch od zrkadiel, ktoré kedysi možno víтали Mozarta a Beethovena.

Dunajská panva a okolitý Viedenský les dodávali mestu vidiecky nádych napriek vonkajšiemu kozmopolitnému rázu. Až do päťdesiatych rokov 19. storočia vyrastali zo zaburinených priekop hradby s ochodzami a malebnými bránami a v ochrannom objatí zvierali úzke uličky vydláždené mačacími hlavami. Neskôr sa nová Ringstrasse vzdialila od stredoveku a podľa vzoru Paríža z obdobia druhého cisárstva vytvorila honosné námestia, rozľahlé parky a promenády, primerané habsburským ceremonálom. Aj po nich sa príslušníci viedenskej aristokracie – a jej nádejní adepti – každé popoludnie prechádzali či prevádzali v kočoch so šľachtickými erbmi a predvádzali výstrelky najnovšej parížskej a viedenskej módy. „Rozjarení, zhovorčiví, dobre oblečení ľudia, náhliaci sa v zástupoch oboma smermi,“ napísala o svojej návšteve Viedne Julia Dentová Grantová, vnučka bývalého amerického prezidenta, „sa pri sebe pristavovali a zasa rozchádzali.“¹

Viedeň si odnepamäti zachovávala exotický nádych veľkomesta tvoriaceho hranicu medzi Východom a Západom. Dvakrát sa vojakom podarilo úspešne odraziť Turkov; keď sa v roku 1683 sultánova armáda dala na útek, zanechala po sebe vrecia kávy a tá sa zakrátko stala jedným z trvalých symbolov Viedne. Aj dnes večer sa v kaviarňach preberali zvyčajné klebety, najčerstvejšie novinky a viedli sa tam vášnivé filozofické dišputy. Niektorí intelektuáli, obklopení kolieskami beláskavého cigaretového dymu, hltali noviny a časopisy z Budapešti, Paríža, Londýna a Berlína – dokonca aj z New Yorku –, ktoré prinášali zaujímavé témy na rozhovory o rastúcom nacionalizme a vyvolávali zápalisté debaty.² Habsburgovci vládli prostredníctvom parlamentu, ale často konzervatívne a reakcionársky a pod uhladeným povrchom viedenského snobizmu vrel a bublal spodný prúd voľnomyšlienkarstva. Tvrdý radikalizmus bol zriedkavý. Na rozdiel od Petrohradu, kde mohol za každou palmou v kvetináči striehnuť anarchista s bombou, tunajší „revolucionári“ pretavili svoju frustráciu do umeleckého, intelektuálneho a kultúrneho rastu a Viedeň sa stala svedkom zrodu skladateľa

Gustava Mahlera, architekta Otta Wagnera, maliara Gustava Klimta a psychológa Sigmunda Freuda.

Veľká časť Viedne, aspoň podľa bežného pozorovateľa, žila v ochrannom zámožnom bujarého veselí. Ignorovať nepríjemnú skutočnosť bolo lepšie než jej čeliť. Mnohým Viedencanom, napísal vo svojich spomienkach diplomat lord Frederic Hamilton, „stačilo k šťastiu, keď sa mohli bezstarostne poneviať hore-dolu po uliciach, vyhadzovať si z kopytka a vyhýbať sa čo najväčšmi mrzutostiam“.³ Srdečnosť a ústretovosť sa cenili viac ako ambície; pohoda a prívetivosť boli v každodennom živote väčšmi na úžitok ako prázdna nafúkanosť a povýšenecké maniere. „Svedomitý pozorovateľ sa nemohol zbaviť dojmu, že obyvatelia Viedne žijú stále v stave opojenia,“ výstižne napísal rakúsky politik Franz Schuselka. „Jedlo, pitie a zábava sú tri základné cnosti a potešenia Viedencana. Preňho je vždy nedeľa, čas bujarých radovánok. Všade vyhráva hudba. Nesčíselné krčmy a hostince sú vo dne v noci plné roztatárených štangastov. Všade obsmrdávajú skupinky záhaľčivých fičúrov a vyfintených žien. Vo všetkom, v každodennom živote, v umení aj v literatúre prevláda jemný, duchaplný ostrovtip. Podľa Viedencana má čokoľvek, aj tá najdôležitejšia udalosť vo svete zmysel, len ak si z nej môže utiahnuť.“⁴

V januári 1889 vládla vo Viedni bezpochyby menej veselá nálada ako zvyčajne. Nedávno zomrel cisárov svokor a smútok jeho veličenstva znamenal, že zvyčajné dvorné plesy a bankety sa zrušili, i keď na súkromné oslavy sa nevzťahoval 27. január nebol výnimkou. Deň uplynul, no súmrak sa stal svedkom horúčkovitej aktivity vo viedenskom Hofburgu, rozľahlom cisárskom paláci s členitými krídlami a nesúrodo zoskupenými fasádami, ktoré vyrástli za stáročia ani metastázy okolo nespočetných nádvorí s dlažbou z mačacích hláv. Kone nervózne prešlapovali na hrboľatom povrchu, keď ich livrejovani kočiši zapriahali do kočov s čiernymi strechami, na spodnej časti bočných strán fľaškovozeľenými a s kolesami obrúbenými zlatom na znak, že prevádzajú členov panovníckeho domu.⁵ Krátko nato sa celá kolóna dala do pohybu, strážcovia v zlato-strieborno-zelenej livreji klusali popri ekvipážach v kúdoloch zvráteného snehu.⁶

Aj v nedeľu svietilo v novogotickej budove Rathausu, mestskej radnici, so vznosnou, štíhlou vežičkou, niekoľko svetiel; osvetľovali aj novorenesančný Burgtheater; dopadali na masívne mramorové stĺpy